

Galgóczi István¹

Tahtib: az ókori Egyiptom még ma is élő harcművészete

Vannak-e a tahtibnak emlékei a magyar folklórban?

Tahtib: The Living Martial Art of Ancient Egypt
Is There Any Vestige of Tahtib in the Hungarian Folklore?

In memoriam Grigássy Éva, Kákosy László

Absztrakt

„Mindenki fél az időtől, de az idő csak a piramisoktól fél!” (arab közmondás) A tahtib, Egyiptom fáraókorai harcművészete egyidős a piramisokkal. Majd a Nilus menti birodalom bukásakor átalakult néptáncá. A 21. században a néptánc tahtib szabályaiból megszületett a modern tahtibnak nevezett önvédelmi küzdősport. Vajon az idő fél a tahtibtól?

Kulcsszavak: arab nyelv, botoló (magyar néptánc), Egyiptom, romák, tahtib

Abstract

„All things dread time, but time dreads the pyramids!” (Arab proverb). Tahtib, the ancient martial art of Egypt was born when the pyramids were built. After the decline of Ancient Egypt, tahtib transformed into a folk dance. In the 21st century from the rules of the folk dance tahtib, the modern tahtib – the modern Egyptian martial art – was born. Does the time dread tahtib or not?

Keywords: Arabic language, „botoló” (Hungarian folk dance), Egypt, gypsies, tahtib

¹ Arabista, politológus, e-mail: istvan40karavan@gmail.com

Bevezetés

Legelőször 1990-ben jártam Dél-Egyiptomban. Akkor a Kákósy László vezette egyiptológus expedíciót látogattam meg Luxorban.² Egyszer a Laci felesége, Grigássy Éva, nem szó szerint idézve a következőket mondta: Egyiptom még most is együtt él az ókori múltjával. De ezt sokan nem tudják, ezért észre sem veszik. Azóta négyszer voltam Felső-Egyiptomban,³ és többször láttam egy különleges táncot. A zenére, amit „sípval dobbal” adtak elő, két férfi körbe-körbe táncolva „kerülgette” egymást. A kezeikben bot volt, amellyel a megfelelő pillanatban a másikra támadva, egy jelképes küzdelmet imitáltak. Sajnos azokban a percekben nem jutottak az eszembe az Éva szavai! De ma már tudom, hogy miért fogalmazott úgy. A táncot, amit láttam, tahtíbnak hívják. A tahtíb egy olyan egyiptomi néptánc, amely az ókorban még harcművészet volt, a múltja egyidős a piramisokkal. Ez a tánc annyira szorosan kötődik az egyiptomi kultúrához, hogy a szót sem a *Larousse as Sabil al Wasit (Arabe- Français)* irodalmi arab, sem az Öböl-menti országok dialektusát bemutató *Gulf Arabic-English Dictionary* szótárakban nem találtuk meg. Viszont az egyiptomi arab nyelvjárást ismertető *A Dictionary of Egyptian Arabic* szótárt fellapozva a kutatásaim már eredménnyel jártak: „tahtíb: quarterstaff fencing” azaz 'botvívás'.⁴

„A f e g y v e r t á n c o k k a l, harci táncokkal a világ minden részén találkozhatunk. Korai virágzásukról az antik táncművészet emlékei éppúgy tanúskodnak, mint a germán táncművészet első adatai (SACHS 1933). Tágabb értelemben fegyvertáncnak szokták nevezni mindazokat a táncokat, amelyeket valamely fegyverszerű eszközzel (kard, fokos, balta, bot stb.) járnak, illetve amelyekben a ma használatos eszközt korábban fegyver helyettesítette.”⁵

A tahtíb története

Egyiptom történelme az archaikus korban kezdődött (i. e. 2955–2635), miután a déli területek uralkodói egyesítették a déli és az északi országrészeket.⁶ A tahtíb első ábrázolásával az Óbirodalom (2635–2155) idejében élt, az V. dinasztiahoz (2450–2290) tartozó Szahuré fáraó abusziri piramisában találkozunk. A képeken a katonák botokkal a kezeikben ugyanolyan mozdulatokkal küzdenek, mint teszik ezt napjainkban kései utódaik. Az első átmeneti korban (2155–2040) a Nílus mentén három államalakulat volt, ezek egyesítése ismét délről történt. A tahtíbról, ami Egyiptomban az ijázsat és a birkózás mellett a kötelező katonai kiképzés része volt, a Középbirodalom (2040–1791) évszázadaiból is vannak emlékeink. A legismertebb ábrázolások a Beni-Haszán nevű

² Az expedíció munkájáról részletesebben lásd KÁKOSY 1989.

³ 1990: Luxor; 1991 és 2003: Luxor, Asszuán, Abu Szimbel, Kom Ombó, Edfu, 2011: Luxor és a környék próbált falvai, Asszuán, és a Nasszer-tó. A hagyományos egyiptomi elnevezés szerint Dél-Egyiptom Felső-Egyiptom (Szaíd Miszr), az itt élők pedig a szaídik. Alsó-Egyiptom (Miszr al-Szufla) a tulajdonképpeni észak.

⁴ BADAWI–HINDS szerk. 1986: 211.

⁵ LELKES szerk. 1980: 107. (Az eredeti idézetben is az első szónál a betűk külön vannak írva!)

⁶ Az ókori Egyiptommal kapcsolatos dátumokat Kákósy László *Az ókori Egyiptom története és kultúrája* című könyvéből vettük. KÁKOSY 1998.

nekropolisz három sírjából ismertek.⁷ A sorozatos háborúk miatt ezeken a képeken a hosszú bot mellett már megjelenik egy rövidebb bot is. De a szakértők egybehangzó véleménye szerint ez a bot semmilyen értelemben nem függ össze a tahtíbbal.⁸ A második átmeneti korban (1791–1550) Észak-Egyiptomot idegen népek, a hükszoszok hódították meg. Róluk annyit feltétlenül meg kell említenünk, hogy általuk ismerték meg az egyiptomiak a lovat és a lovas kocsit. Így érthető, hogy miért pont a hükszoszokat végleg kiűző, az Újbirodalmat (1550–1070) megalapító I. Jahmesz fáraó (1550–1525) seregében jelentek meg először a lovak.⁹ Ebből a korból Luxor és Karnak templomai mellett Tell-el-Amarnában, és III. Ramszesz halotti templomában is találunk tahtib ábrázolásokat. III. Ramszesz fáraó (1182–1151) volt a Nílus menti birodalom utolsó dicső uralkodója, történelmet író fáraója. „E nagy háborúk kimenetele azt jelezte, hogy Egyiptom még ekkor a Közel-Kelet egyik legerősebb hatalma.”¹⁰ Az uralkodó halálával lezárult egy nagy fejezet a Nílus menti birodalom történelmében, és ez a tahtib jövőjét is meghatározta. Az Újbirodalom idejében készült képeken már megfigyelhetünk egy olyan lényeges változást, amely az elkövetkező évszázadokra is nagy hatással lesz. Ugyanis a korábbi ábrázolásokkal ellentétben, a támadó-védekező harcművészet helyett egyre inkább egy jól megkoreografált tánc jelenik meg előttünk. Az előadók mozdulatai ünnepélyesek, táncszerűek, „kecsesek”, és a katonai miliőre emlékeztető háttér helyett az uralkodó elit impozáns csarnokait látjuk. És miközben a Harmadik átmeneti korban (1070–716) líbiaiak, a Későkorban (712–332) etiópok, kétszer perzsák, majd a makedón Ptolemaiosz utódai uralkodtak Egyiptomban (332–30), a fáraók harcművészete „leszerelt, és a civil szférában néptáncként helyezkedett el”. Így élte túl a fáraók három ezer évét.

A korai keresztény krónikások a tahtíbot már férfiak táncos szórakozásaként, vagy ünnepségek nélkülözhetetlen látványos táncaként említik.¹¹ A Mamlúk korban (1250–1517) rövid időre ismét szerepet kapott a harcművészetben. A 15. századból ismerünk olyan miniatúrákat, ahol a szereplők állva, vagy újtásként lóháton – ülve vagy felegyenesedve – egymás ellen bottal küzdenek.¹² De ennek a „rövid időnek” nem lett folytatása. Talán azért sem, mert a kor modern haditechnikájával szemben (például puska) a bot már nem tudta felvenni a versenyt. A tahtib továbbra is néptánc maradt. Viszont Felső-Egyiptomban még ma is létezik egy „mermah” nevű lovas játék, amelynek az előadása, a ló ügyességének, kecsességének a bemutatása során a lovas kezében egy nagyjából két méter hosszú bot van. A tahtibra a 20. század kilencvenes éveiben a „tudomány” is felfigyelt. Összegyűjtöttek és rendszereztek minden róla szóló elméleti és gyakorlati ismeretet. Majd a keleti harcművészetekben jártas Adel Paul Boulad egy egyiptomi tanulmányútja során rájött arra, hogy a mindenki által jól ismert néptánc tahtib valaha harcművészet volt. Neki köszönhető, hogy a néptáncból kiindulva megszülethetett a „modern tahtib” nevű küzdősport. A tahtib 2016 óta az UNESCO világorökségeinek a listáján is szerepel. A honlapon a következőket olvashatjuk:

⁷ Tahtib or Tahteeb (Egypt).

⁸ EMAD [é. n.].

⁹ Ahmose was the first to produce powerful war horses.

¹⁰ KÁKOSY 1998: 170.

¹¹ EMAD [é. n.].

¹² Tahtib or Tahteeb (Egypt).

„Az ókori Egyiptomban a tahtíb a harcművészetek egyik formája volt. Mára egy ünnepi játék lett, amelynek a szimbolikája és a gyakorlata még ma is él. Közönség előtt adják elő, és egy rövid, erőszakmentes táncot foglal magába. A két ellenfél egy-egy hosszú bottal vív, a tánc során a háttérben népzene szól. A részvétel teljes önfegyelmet igényel, mivel a bottal tilos ütni. A tahtíbot középiskolás fiúk, középkorú férfiak és idősek egyaránt gyakorolják. A tahtíb főleg a Felső-Egyiptomban élő száidi lakosság körében népszerű. De ott is inkább vidéken, ahol az emberek a mindennapi életük részeként használják a tahtíb botot, ami ugyanakkor a férfiasság szimbóluma is. A játékszabályok olyan értékeken alapulnak, mint a kölcsönös tisztelet, barátság, bátorság, erő, lovagiasság és büszkeség. Ezt a táncot nyilvános vagy zárt helyen is előadhatják. Időnként versenyeket rendeznek belőle, amelyeknek az egyik fő célja a tánc népszerűsítése. Ezeket a versenyeket gyakran az egyiptomi kormányzóságok szervezik, és az ünnepi játékok akár több napig is eltarthatnak. A tahtíb táncművészete apáról fiúra száll, de a játékosok szívesen tanítanak minden érdeklődőt. A játék erősíti az egyén önbizalmát, a rutinszerűen végzett mozdulatok büszkeséggel töltik el, amit a közösség is értékelt. A tahtíb segíti a családi kötelékek erősítését és a jó közösségi kapcsolatokat.”¹³

„A szórakozásból vívott botolás gyakorlás is volt egyben, edzés a küzdelemre. Nem véletlen, hogy a katonaságnál elsajátított szuronyvívó mozdulatok és fegyverforgatások is helyet kaptak a Szabolcs-Szatmár megyei botolóban.”¹⁴

A néptánc tahtíb előadásának eszközei: a bot, a dob és a síp

A *bot*, arabul *aszá*, mindig is az egyiptomi kultúra része volt. A legelső ismert emléke az Óbirodalom idejéből származik. Az V. dinasztia korában élt magas rangú egyházi méltóságot, Kaapert ábrázoló szobor bal kezében egy göcsörtös sétabotot látunk.¹⁵ (Talán Kaaper még Szahuré fáraót is ismerte.)

„Botra mindenkinek szüksége van!” – mondta egy bazári árus a felső-egyiptomi Qena város bazárjában.

„Egyeseknek a munkához kell. Másoknak azért, hogy segítsen a tulajdonosának a járásban. És olyanok is vannak, akiknél csak a gazdagság szimbóluma. A teve-, a szamar- és az öszvérhajcsárok rövid botot használnak. Ezek ára kb. 50 egyiptomi font. Az idősebbek, általában 70 fontot fizetnek egy-egy botért. De a tahtíb botjainak ára, amely manapság bambuszból, de régen fából készült, 100-150 font is lehet.”¹⁶

A botot, hogy ne száradjon ki, általában beolajozzák. Nincs rajta fogásra kijelölt hely, a versenyző ott és úgy fogja meg, ahogy akarja. Viszont sokan azt tanácsolják, hogy a táncos ne csak egyszerűen megmarkolja, hanem úgy vegye a kezébe, hogy

¹³ Lásd: <https://f5vip11.unesco.org/en/RL/tahteab-stick-game-01189>

¹⁴ LELKES szerk. 1980: 111.

¹⁵ Ez a bot már egy másolat, mert az eredeti az évezredek során megrongálódott (lásd Statue of Ka-aper: <https://egy-monuments.gov.eg/collections/statue-of-ka-aper-2/>).

¹⁶ MOSLEH 2018.

a hüvelykujja támasztékként a boton van. Mivel a tahtíbnak nincsenek iszlám hagyományai, ezért például a kardokkal ellentétben semmilyen vallásos szöveget nem olvashatunk rajta. Bár a botot a klasszikus arabban – ahogy már írtuk – „aszá”-nak mondják, az egyiptomi arab dialektusban¹⁷ ismert még az „aszája” szó is. A tahtib botjának a speciális elnevezései: „suma”¹⁸ vagy „mahabba” 'szeretett'.¹⁹ A bot ideális méretével kapcsolatban több adatot is olvashatunk. A leghosszabb bot a 2 m hosszú nabút.²⁰ A „naboot” angol fordítása „quarterstaff”, amely „fegyverként vagy botvívásban használt két méter körüli botot” jelent. Más(ok) szerint a bot 160–170 cm hosszú, és a játékos válláig kell hogy érjen.²¹ Viszont a modern tahtib botjai 1,3–1,4 m hosszúak.²² A bot, mint a férfiasság szimbóluma, a tahtib néhány mozdulatával együtt a hastáncban is megjelenik. A hastánc botos változata a „raqsz al-aszá”, 'botos tánc'. A hastánc, a tahtibbal ellentétben, az egyiptomi esküvők nélkülözhetetlen eleme.

A *dob*, arabul tabla, de az egyiptomi dialektusban darbúka. A szó talán a „jadribu ala al-tabla” 'üti a dobot' szavak rövidüléséből született, de ezt nem lehet bizonyítani. Alapvetően kétféle darbúka van. A török stílusú dob hordóját fémből, legtöbbször alumíniumból készítik, a tetején állati bőr van. Ez a bőr lehet eredeti vagy szintetikus. Viszont az egyiptomi darbúka nilusi agyagból készül, és a tetejére a nilusi sügér bőrét feszítik.²³

A *síp*, arabul mizmár, tulajdonképpen egy trombita alapú hangszer. Valójában a nálunk is jól ismert töröksípra hasonlít. És abban is hasonlítanak, hogy mindkét hangszer kettős nádnyelvvvel van ellátva.²⁴ A mizmár megszólaltatásához a zenész a levegőt az orrán át beszívja, a szájüregében tárolja és onnan fújja a hangszerbe. Egyiptomban a mizmárt hagyományosan sárgabarackfából készítik,²⁵ hazánkban a töröksíp elkészítéséhez körte- vagy szilvafát használnak. De amíg a török sípot leginkább az oszmán seregekben használták, addig Egyiptomban a mizmár megmaradt az esküvők és más népi világi és vallási ünnepek hangszerének.²⁶

„A hajdútánc zenéjéről néhány említés, ábrázolás és dallamfeljegyzés tájékoztat: a kor népszerű hangszerei, a duda, a töröksíp és a dob kísérte.”²⁷

A tahtib szó etimológiája, néhány arab szó a hadtudomány nyelvében

Mielőtt tovább ismertetnénk a tahtib történetét, azt gondoljuk, hogy érdemes egy kis kitérőt tenni az arab nyelv világába. Ugyanis a leírtakból következik, hogy a tahtib szó sem hangzásilag, sem írásképileg nem hasonlít az „aszá”-ra. Az eltérés magyarázata

¹⁷ A továbbiakban rövidítve: e.d.

¹⁸ NOSHOKATY 2022.

¹⁹ EMAD [é. n.].

²⁰ ORSZÁGH–MAGAY szerk. 1998: 1194.

²¹ NOSHOKATY 2022.

²² Lásd: <https://tahtib.com/wp-content/uploads/2021/03/Q-A-about-Modern-Tahtib.docx.pdf>

²³ DARWICH 2020.

²⁴ Lásd: <https://nepihangszerek.hu/hangszer/toroksip>

²⁵ Lásd: <https://egyptiancentermakan.wordpress.com/mizmar>

²⁶ Lásd: <https://nepihangszerek.hu/hangszer/toroksip>

²⁷ Hajdútánc, hajdótánc (1553-ban először említve).

a következő. A szótár szerint a „tahtíb” szó a „hataba”, „ihtataba” 'szárazfát, tűzifát gyűjtött' igék fogalomköréhez tartozik. Talán azért, mert a tahtíb fáját is ugyanúgy keresték és gyűjtötték az emberek, mint a tűzifát (hatab). Viszont az „aszá”-hoz semmilyen ige vagy más szó nem kapcsolódik. Az arab nyelvben „kétféle fa van”. Az egyik a növény, a másik pedig a fa mint anyag. A „khasab” szó jelentése 'olyan fa, amivel az ács dolgozik, fa mint anyag, fadarab, deszka, épületgerenda'. A „khasba” többes számban „khasbát”. Talán innen arab a „hasáb” szavunk? A középkorban a kereszténység és az iszlám egyik találkozási pontja a selyemút volt. De a kereskedők – a tádzsirok – nemcsak árukat szállítottak egyik kultúrából a másikba, hanem szavakat is. „Az arab *tádzsir* szóval találkozunk ugyanígy írva a perzsában, valamint az azeri (*tacir*) és a török (*tüccar, tacir*) nyelvekben is, hasonló kiejtéssel. De a szó török közvetítéssel a magyar nyelvbe is bekerült, úgy mint *tőzsér*. Az európai kereskedők az iszlám világ határánál találkoztak az állami adminisztráció, a *díván* embereivel. A *díván* szót őrzi a franciában a *douane*, az olaszban pedig a *dogana* szó, mindkettő vámot jelent.”²⁸ Az arab nyelvből több szó is bekerült a nyugat-európai nyelvekbe, onnan pedig a magyarba. „Amír al-bahr” 'tengeri parancsnok = admirális,²⁹ „qálib” 'öntőforma' = kaliber.³⁰ Az arab „bunduq” 'mogyoró' szóból megszülető „bunduqíjja” 'mogyoró mint melléknév' története az arab haditechnika fejlődéséről szól. A bunduqíjja a korai mamlúk korban (1260–1382) számszerűt jelentett, majd a kései mamlúk korban (1382–1517) módosult a jelentése: „bunduq rassás” 'szakállas puska'.³¹ Napjainkban a „bunduqíjja” a 'puska', míg a „rassás” 'géppuska'.³²

A már említett egyiptológus „expedícióm” során azt is megtudtam, hogy azt az ovális kört, amelybe a fáraók nevét írták, kartusnak hívják. A szó francia eredetű, és Napóleon katonáitól ered, akiknek a kártusok láttán a töltényhüvely, a „cartouche” (kártus) jutott az eszébe. Egyiptomban nagyobb távolságokra vonattal érdemes utazni. Én is azzal mentem Luxorba. Hazánk már a második világháború előtt mozdonyokat és motorvonatokat szállított Egyiptomba. Ezért a gyorsvonatot „Tahtíbisztánban” „il-dízil il-magari” 'magyar dízel'-nek hívják.

A népi tahtíb

A tahtíb, ahogy az UNESCO honlapján is olvashatjuk, hagyományosan Felső-Egyiptom néptánca. De északon, a Nílus-deltában is találkozunk vele. A tánc másik elnevezése „laab al-aszájja” 'bot játék',³³ vagy a harci, „lovagi” aspektusát kihangsúlyozva „fann al-nazáha” 'az önzetlenség, a nagylelkűség, a lelki tisztaság művészete'.³⁴ „Ez egy passzió, ez egy megszállottság. Nálunk nem létezik esküvő vagy más ünnepség tahtíb nélkül. Már a gyerekek is kört alkotnak két társuk köré, akik a kör közepén állva tahtíbot

²⁸ GALGÓCZI 2022: 9.

²⁹ Admirális.

³⁰ Kaliber.

³¹ BRUZONE [é. n.].

³² A „rassa” ige jelentése szét- vagy beszórt. Gondolom anno a nyilvesszőt mogyoróból készítették, és innen ered az elnevezés.

³³ Tahtíb-or-tahteab.

³⁴ JACQUE 2012.

játszanak³⁵ – mondta egy dél-egyiptomi lakos. Az előadás során a táncosok dzsallabíjját (e.d. gallabíjja) viselnek. A gallabíjja egy felül ing-, alul szoknyaszerű ruha, olyasmi, mint a római katolikus papok hivatalos viselete. A férfiak fején általában, de nem kötelező jelleggel turbán (aamma, e.d. emma) van. A tiszta ruha és a fehér turbán a testi és lelki tisztaság jelképe. A tánc a bemelegítéssel (taszkhín)³⁶ kezdődik. Ennek során a játékosok többször is a magasba emelik a botot. Ezután jön az üdvözlés (szalám), ekkor a két bot már megérinti egymást. A „rass” során a résztvevők a botokat a fejük felett forgatják. A bot jobbra-balra mozgatása (moszálafa) után kezdődik az „igazi küzdelem” az (istibák), amely a támadást és a védekezést is magában foglalja. Ahogy az emberi testben 206 csont van, úgy a tahtib szabályai szerint is a testen 206 „támadható” pont van. A „harc” során a versenyzőknek úgy kell hozzáérniük az ellenfélhez, hogy közben tilos a fejre, a törzsre, a kézre, a karra vagy a lábra ütni. A bottal csak érinteni lehet. „A legjobb táncos egyben a legjobb harcos.”³⁷ Ennek az erőszakmentes küzdelemnek mindenféleképpen ünnepélyesnek kell lennie. A játékok rövidek, csak pár percig tartanak. A tánc nélkülözhetetlen eleme a zene, a nézők gyakran az ütemre táncolva a küzdelem részeseivé lesznek.

Mivel ez egy néptánc, ezért az előadásban lehetnek eltérések. A néptánc tahtib hivatalos leírása és a meglévő koreográfiák összegyűjtése az 1990-es években kezdődött el. Az apai részről egyiptomi, de anyai oldalról skót Haszan el-Gerethlí – az édesanyja a második világháborúban a BBC tudósítója volt Egyiptomban – a Bristol Egyetemen színművészetet tanult, majd egy francia színházban dolgozott. 1982-ben Egyiptomba költözött, és öt évvel később megalapította a „Varsa” nevű színházat. Kezdetben a társulat kortárs európai és amerikai darabokat játszott, majd az érdeklődési körük a hagyományos egyiptomi népi kultúra felé fordult. A színészek először a kilencvenes évek elején találkoztak a tahtibbal, amikor a híres egyiptomi mester, Medhát Fauzí egy előadás miatt néhány koreográfiát betanított a színészeknek. Ekkor döntötte el a színházalapító és a társulata, hogy minden fellelhető információt összegyűjtenek a tahtibbal kapcsolatban. 1996-ban a Felső-Egyiptomi Malaviban megalapították a Medhát Fauzí Központot, ahol a hagyományosan férfiak által táncolt tahtibbal ellentétben már lányok is tanulhatnak.³⁸ Pár évvel később újabb tahtib iskolák születtek a felső-egyiptomi Aszjút, Szohág és Minja városokban.³⁹

„A botoló táncok két férfi által járt formájában a tánc funkciója a küzdelem, ami tartalmi vonásait is alapvetően meghatározza. Ez a funkció a tánc formai, koreográfiai sajátosságait is döntően megszabja. Az eszközkezelés virtuozitása ennél a típusnál sohasem öncélú, hanem a tánc lényegét, a küzdelmet szolgálja. Nem véletlen, hogy az adatközlők ezt a típust sok esetben elválasztják a tánc fogalmától. A természetes verekedéstől mégis lényeges vonások különböztetik meg, így: a zene ritmusára táncszerűen történő mozgás,

³⁵ EMAD [é. n.].

³⁶ A zárójelben lévő szavak egyiptomi dialektusban vannak.

³⁷ LELKES 1980: 109.

³⁸ NOSHOKATY 2018.

³⁹ LAHHAM 2017b.

a hagyományos, begyakorolt, csiszolt eszközkezelési formák stilizált vívó mozgásai és a küzdelem meghatározott, hagyományos szabályai.¹⁴⁰

A modern tahtíb

A modern tahtíb megszületésének hivatalos dátuma 2014.⁴¹ A néptáncá lett fáraó-kori harcművészetből az apai ágon szír Adel Paul Bouladnak köszönhetően lett ismét harcművészet. A görögkatolikus Boulad család eredetileg Damaszkuszban élt, és acélkardokat készített. Ezt a foglalkozást őrzi a nevük is, ugyanis az arab „fuládz” torzult alakban „bulád” jelentése: acél. A 16. században a fegyverkészítésről áttértek a selyemszövésre és a selyemkereskedelemre. A 19. században többen Egyiptomba költöztek és bekapcsolódtak az akkor virágzásnak induló gyapottermesztésbe és -feldolgozásba.

Adel Paul Boulad 1951-ben született a Szezei-csatorna melletti Iszmáilijjában, és a szomszédos Port Szaidban nőtt fel.⁴² A második arab–izraeli háború miatt a család előbb a felső-egyiptomi Aszjútba, majd⁴³ véglegesen Franciaországba költözött. Adel Boulad 1976-ban fizikából doktorált (Párizs, Diderot Egyetem) és fizikusként, egyetemi előadóként dolgozott. Később az üzleti szférában, nemzetközi cégeknél helyezkedett el. A szabadidejében harcművészetekkel foglalkozott, és oktatói mesterfokozatot szerzett judo, aikido és karate harcművészetekből. 1978-ban megalapította a Seiza⁴⁴ nevű nonprofit szervezetet, amelynek célja a multidiszciplináris harcművészetek, különösen a japán karate, az aikido és a bojutsu tanítása, népszerűsítése volt. Bár rendszeresen meglátogatta Egyiptomban élő rokonait, a tahtíb sohasem keltette fel az érdeklődését. A néptánc tahtíbbal legelőször Madridban találkozott.⁴⁵ Majd egy egyiptomi tanulmányút keretén belül ellátogatott a már említett Beni-Haszánba is. Itt értette meg, hogy a falakon lévő képek és a néptánc tahtíb között összefüggés van.⁴⁶ („A harcra nevelés legjobb módszere volt tehát a tánc.”⁴⁷) A további kutatásai során találkozott a Medhát Fauzi Központtal. 2007 óta együtt dolgoznak. Ugyanabban az évben megszervezte az első modern tahtíb edzést Minja városában. 2010-ben a csapat már fellépett a párizsi küzdősport fesztiválon, a harcosok között három nő is volt. A megfigyeléseinek és a gyűjtőmunkának eredményeként 2013–14-ben kodifikálták a modern tahtíb szabályait, 2014-ben pedig megjelent a róla szóló első könyv. A modern tahtíb különleges szerepet kapott a 2016-os Nemzetközi Harcművészeti Fesztiválon a franciaországi Bercyben, amikor a társaság abban a megtiszteltetésben részesült, hogy bemutathatták Egyiptom ősi küzdősportját.⁴⁸ Napjainkban az Egyiptomi Kulturális Minisztérium támogatásával készítenek különböző ismeretterjesztő kiadványokat

⁴⁰ LELKES 1980: 111.

⁴¹ EZZAT 2016.

⁴² MILAD 2017.

⁴³ LAHHAM 2017a.

⁴⁴ MILAD 2017.

⁴⁵ EZZAT 2016.

⁴⁶ SÉLIM 2022.

⁴⁷ LELKES 1980: 109.

⁴⁸ LAHHAM 2017b.

a tahtíbról, de tervezik a Tahtíb Akadémia létrehozását is. A sport támogatói azt is el szeretnék érni, hogy a tahtíb a 2032-es olimpián már olimpiai sportként szerepeljen.⁴⁹ Bár a modern tahtíb edzésein és a versenyeken is főszerepet kap a zene, de a zenészek személyes jelenléte már nem szükséges. Természetesen ebben a küzdősportban ismét a harc, a küzdelem a főszerep, a néptánc mozdulatai nem jellemzők rá. Adel Boulad rokona a Magyarországon a könyvei által is jól ismert jezsuita szerzetes, Henri Boulad.⁵⁰ A jezsuita Jesuits and Brothers Association for Development nevű szervezet az egyiptomi Kulturális Minisztériummal és a „Varsa” színházzal közösen több kulturális és hagyományőrző programot támogat Felső-Egyiptomban.

Vannak-e a tahtíbnak emlékei a magyar folklórban?

„A ma is járt katonatáncok, alakzatukat és felépítésüket tekintve, idegen eredetűek. Erre az idegen eredetre vall »verbunk« elnevezésünk is.”⁵¹

A mai Magyarország területén a cigányság valószínűleg a hódító oszmánok elől menekülve, a 14–15. században jelent meg. A roma zenészekkel kapcsolatos első ismert dátumaink 1489 és 1525. Az Európába érkező romák egy része nem telepedett le a Kárpát-medencében, hanem tovább ment nyugatra. A hagyomány szerint, és ezt Egyiptomban én is többször hallottam, amikor a romák megérkeztek Angliába, önmagukat „egyiptominak” nevezték. Egyiptom angol nevéből (Egypt) ered az angolban a „gypsy” szó. A YouTube csatornán található egy kisfilm a botolóról, *Nézd a tánc nemeit – a botoló* címmel. A filmben Pesovár Ferenc táncörténész, néptáncutató a botolóról szóló szerint idézve a következőket mondja:

„Ennek a táncnak a legarchaikusabb vonásait, a legjobban a Felső-Tisza vidéki cigányság őrizte meg. Ebben egyértelműen megjelennek azok a mozzanatok, hogy egyfajta ilyen párbajszerű küzdelmet látunk a táncban. [...] A botoló legrégebbi formája, amelyik egyértelműen a fegyvertánc hagyományra utal, az a cigányok által igazi botolónak nevezett forma, amit botoló nótára, bot alá való nótára, tehát speciális dallamra táncolják. Ebben két férfi küzd egymással, stilizált küzdelmet, amiben jelzi a támadásokat a védekezéseket, tehát a harc különböző gesztusait is. [...] A botolóhoz hasonló ilyen párbajszerű küzdőkarakterű fegyvertáncot ismerünk Európa szerte. Elsősorban a Balkánról. És innen azután lehúzódik egész a törökökig, egész Egyiptomig...”⁵²

⁴⁹ JACQUE 2012.

⁵⁰ Dreuz.info 2019.

⁵¹ MOLNÁR 1947: 365.

⁵² Az idézet folytatása: „...Nyugat Európában pedig elsősorban olyan változatait ismerjük, ahol két csoport küzd egymással.”

Az idézetek a következő helyeken találhatóak: 6 perc 39 másodperctől 6.56-ig, 7.37-től 8.05, 9.02-től 9.15.-ig. Lásd: www.youtube.com/watch?v=oLUQXaCPv9A; bővebben lásd: <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-931.html>

Irodalomjegyzék

- BADAWI, El-Said – HINDS, Martin szerk. (1986): *A Dictionary of Egyptian Arabic: Arabic-English*. Beirut: Librairie Du Liban.
- BRUZONE, Frederico [é. n.]: On Why Venice is Called al-Bunduqiyyah in Arabic. *The Educational Blog*, [é. n.]. Online: <https://theeducationalblog.quora.com/On-why-Venice-is-called-al-Bunduqiyyah-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%86%D8%AF%D9%82%D9%8A%D8%A9-in-Arabic>
- DARWICH, Dina (2020): The Colours of the Tabla: History, Workshop and New Enthusiasts of Egypt's Unique Percussive Instrument. *Ahram Online*, 2020. szeptember 29. Online: <https://english.ahram.org.eg/NewsContent/50/1205/386246/AlAhram-Weekly/Culture/The-colours-of-the-tabla-history,-workshop-and-new.aspx>
- EMAD, Yasmin [é. n.]: "Tahtib". Pharaonic Martial Art Turned into a Folk Dance. *Egyptian Geographic*, 2023. március 2. Online: <https://egyptiang Geographic.com/en/news/show/376>
- EZZAT, Dina (2016): Modernising the Ancient Egyptian Martial Art of Sticks. *Ahram Online*, 2016. szeptember 18. Online: <https://english.ahram.org.eg/NewsContent/32/98/244086/Heritage/Folk-Arts/Modernising-the-ancient-Egyptian-martial-art-of-st.aspx>
- GALGÓCZI István (2022): *A selyemutak meséi*. Budapest: Napkút.
- JACQUE, Marie Agnes (2012): Le tahtib, un Art martial égyptien pluri millénaire vivant. *Egyptos*, 2012. május 11. Online: www.egyptos.net/egyptos/actualite-egypte/le-tahtib-un-art-martial-egyptien-pluri-millenaire-vivant.php
- KÁKOSY László (1989): *Dzsehutimesz sírja Thébában*. Budapest: Pytheas Kft.
- KÁKOSY László (1998): *Az ókori Egyiptom története és kultúrája*. Budapest: Osiris.
- LAHHAM, Loula (2017a): Adel Boulad: L'enfant terrible de la danse du bâton. *Al-Ahram*, 2017. július 3. Online: <https://hebdo.ahram.org.eg/NewsContent/9/44/25282/Visages/Visages/Adel-Boulad—L%E2%80%99enfant-terrible-de-la-danse-du-b%C3%A2to.aspx>
- LAHHAM, Loula (2017b): Le tahtib moderne, c'est aussi pour les femmes. *Al-Ahram*, 2017. július 30. Online: <https://hebdo.ahram.org.eg/NewsContent/34/107/25491/Enqu%C3%A2te/Enqu%C3%A9te/Le-tahtib-moderne,—c%E2%80%99est-aussi-pour-les—femmes.aspx>
- LELKES Lajos szerk. (1980): *Magyar néptáncgyománnyok*. Budapest: Zeneműkiadó.
- Lettre ouverte au Président de la République par Adel Boulad. *Dreuz.info*, 2019. március 5. Online: www.dreuz.info/2019/03/lettre-ouverte-au-president-de-la-republique-par-adel-boulad-185543.html
- MILAD, Antoun (2017): Tahtib: Fighting the Ancient Way. *Wataninet*, 2017. március 14. Online: <https://en.wataninet.com/culture/heritage/tahtib-fighting-the-ancient-way/19302>
- MOLNÁR István (1947): *Magyar táncgyománnyok*. Budapest: Magyar Élet.
- MOSLEH, Mariam (2018): From 'futuwwa' to an Old Man, What Batons Stand for in Qena. *Egypt Today*, 2018. július 18. Online: www.egypttoday.com/Article/6/54232/From-futuwwa-to-an-old-man-what-batons-stand-for

- NOSHOKATY, Amira (2018): Hassan al-Geretly: Convivial Times. *Ahram Online*, 2018. június 7. Online: <https://english.ahram.org.eg/News/301984.aspx>
- NOSHOKATY, Amira (2020): Swinging and Twirling: Egyptian Stick Arts. *Ahram Online*, 2020. október 27. Online: <https://english.ahram.org.eg/News/389184.aspx>
- NOSHOKATY, Amira (2022): Tahteeb: Ancient Practice That is Still Popular in Upper Egypt. *Ahram Online*, 2022. január 1. Online: <https://english.ahram.org.eg/NewsContent/32/99/454309/Heritage/Heritage-special/Tahteeb-Ancient-practice-that-is-still-popular-in-.aspx>
- ORSZÁGH László – MAGAY Tamás szerk. (1998): *Angol–magyar nagyszótár*. Budapest: Akadémiai.
- SÉLIM, May: Adel Boulad: Le bon samaritain du bâton de combat égyptien. *Al-Ahram*, 2022. február 7. Online: <https://hebdo.ahram.org.eg/NewsContent/9/44/36149/Visages/Visages/Adel-Boulad—Le-bon-samaritain-du-b;ton-de-combat-.aspx>